
Iratok a Magyar Külügyminisztérium történetéhez

A diplomácia és a külpolitika minden korban széles érdeklődésre tart számot. Ez a megállapítás nem csak a nemzetközi viszonyokat meghatározó nagyhatalmak diplomáciájára érvényes, hanem a kis országokra is. A kis országok tanulmányozása azért is fontos, mert a külpolitikának náluk primátusa van, a nemzetközi tényezőknek determináló hatása alól magukat kivonni kevésbé képesek. Ezért nem érdektelen annak feltárása sem, hogy ezen országok külpolitikája miként képes befolyásolni a nemzetközi determinációt. A fentiek miatt fontos annak feldolgozása, hogy milyen mozgástere van egy kis országnak – esetünkben Magyarországnak – a „nagyok” küzdelmében, illetve elemezni kell azt is, hogy csak kényszerpályán mozgott-e az ország, vagy az adott lehetőségek között meg tudott-e valamit valósítani nemzeti érdekeit szolgáló külpolitikai céljaiból. A külpolitika megismerése különösen fontos akkor, amikor a nemzetközi erőviszonyokban hatalmas átrendeződések mennek végbe, átmenetileg nagyhatalmak tűnnek el, új világhatalmak születnek és egy olyan nemzetközi rend jön létre, amely egy korábbtól eltérő szövetségi rendszerre épül.

A háború utáni magyar külpolitikáról több könyv és tanulmány született. Sáringer János kötete azért novum, mert bevezető elemzése mellett olyan dokumentumokat tesz közzé, melyek eddig nem, vagy kevésbé voltak ismertek. A közreadott dokumentumok hozzásegítenek a Magyar Külügyminisztériumon belüli döntések jobb megértéséhez, világosabban látjuk a döntéshozók politikai indítékait, esetenként azokat a személyes motívumokat is megtudhatjuk, melyek a dokumentumok nélkül nem állnak össze. Az új források hozzájárulnak a külügyi-diplomáciai apparátus pártkötődésének megismeréséhez, ezáltal megtudjuk, hogy a különböző politikai erők miként „nyomultak” be a Külügyminisztériumba, illetve milyen káderpolitika érvényesült a II. világháború után a magyar diplomácia központjában. A kötet pozitívuma, hogy nemcsak a vezető diplomaták pártkötődésével ismertet meg, hanem a minisztérium azon munkatársaival is, akik nem álltak az érdeklődés centrumában. A könyv képet ad arról az átalakulási folyamatról is, ami a magyar belpolitikában 1946 őszétől a „Fordulattól” végbement, ami 1947 tavaszán a Független Kisgazdapárt centruma eltávolításával, Nagy Ferenc miniszterelnök lemondatásával „teljesedett be”. Sáringer kötete megismertet azzal a diplomataszolidaritással, amely Nagy Ferenc megbuktatása után a diplomáciai karban végbement, illetve képet kapunk arról az átalakulásról, ami a Külügyben 1947 nyaratól történt, aminek következményeként a szervezetből nemcsak a volt uralkodó osztályhoz tartozó diplomatákat távolították el, hanem száműzték a szakelemet is. A szakelem eltávolításának veszélyére sokan felhívták a figyelmet, arra, ami a kommunisták számára esetleg megszivlelendő lenne: a szovjet diplomácia ügyelt arra, hogy felkészült diplomaták képviseljék az országot. A nem megfelelő utánpótlás veszélyére nemcsak a régi vágású diplomaták figyelmeztettek, hanem a szovjet emigrációból hazatért kiváló diplomácia-történész Bolgár Elek is.

A Külügyminisztériumnak, mint szervezetnek, állománya alakulásának 1945–1950 közötti feldolgozásával mindmáig adós volt a történettudomány. Sáringer János kutatásának célja az volt, hogy a dokumentumokon keresztül bemutassa, hogy az új Magyarországon miként szerveződött meg a Külügyminisztérium, miként változott szervezeti felépítése, ügybeosztása, milyen bel- és külpolitikai események hatottak a

minisztérium struktúrájára és személyi állományára, mi mozgatta a külügyi és diplomáciai vezetők kinevezését. Megtudjuk, hogy kezdetben – néhány személytől eltekintve – a Horthy-korszak külügyi dolgozói teljesítettek szolgálatot. Azt is látjuk, hogy a „frissen érkezettek” részére tanfolyamokat szerveztek. A képzés a Magyar Külügyi Intézet keretében nemzetközi tárgyak oktatásából állt. A háború utáni helyzet megkívánta a külügynek az új nemzetközi viszonyokhoz való igazítását. A kérdés megértése érdekében Sáringer – helyesen – bemutatja más országok külügyi-diplomáciai szolgálatait. Az átalakítás miatt különösen fontosnak tartotta a nagyhatalmakról szóló ismeretek közlését. Magyarországon 1946 elején elkészült a KÜM új ügybeosztása, amely a két világháború közötti struktúrát követte. A szerző ismerteti azokat a torzulásokat, amelyeket 1946 őszétől a demokráciával szakító Magyar Kommunista Párt politikájában, így a külpolitika területén is érvényesít. Sáringer feltárja a háború miatt megszakadt, illetve 1945 után újjólag kiépítendő kapcsolatokat, amelyekre az 1945-ös választásokat követően a legitim kormány létrejötte után nyílt lehetőség. Megtudjuk, hogy 1947 elejére a magyar kormány fontos lépéseket tett az ország nemzetközi konszolidációja érdekében.

Részletes elemzés tárgya, hogy az 1947-es belpolitikai változások milyen hatást gyakoroltak a külügyre. Ennek „eredményeként” Gyöngyösi János után Molnár Erik lett a külügyminiszter. 1947 őszére a régi diplomataék egy része lemond, a szakdiplomataék közül többen külföldre távoznak. 1948-ban egy újabb „hullám” távozik a külügyből. A megüresedett helyére a Kommunista Párthoz hű káderek kerültek, aminek „eredménye” az lett, hogy a személyi állomány jelentős mértékben felhígult. Ennek pótlására hozzák létre a Külügyi Akadémiát. Újabb változás, hogy 1948-ban Rajk László a külügyek irányítója. Sáringer könyve jól érzékelteti az egyes változásokat, azok politikai hátterét, az eltérő mentalitást. 1948-ban nemcsak a személyi állományban következik be változás, hanem abban is, hogy a Szabadság térről a Bem rakpartra költözik a Külügyminisztérium.

A könyv hézagpótló szerepet játszik, mert a szervezeti működés, a káderpolitika bemutatásával elősegíti a külpolitika alakulásának jobb megértését. A kötet több mint az apparátusműködés feldolgozása, mert a szerző a mozgatórugókat is feltárja. Az egyes tisztségek mögött a lábjegyzeteknek köszönhetően az illető életútját és tanulmányai alakulását is megismerjük.

Sáringer János bevezető tanulmánya után több, a diplomata-munkát segítő, igen hasznos intelmeket tartalmazó dokumentumot közöl. Ezek között megemlítenénk a két vezető diplomata: Ottlik György és Sebestyén Pál javaslatai, feljegyzései az új, kiépítendő diplomáciai kart illetően. Megszívlelendők Ottlik szavai: nem kell teljesen felforgatni a külügy organizmusát, mert elődje, a Ballhausplatz az Osztrák–Magyar Monarchia idején a világ egyik legjobban működő szervezete volt. Ottlik felhívta a figyelmet a pártosodásnak, a pártszempontoknak a külügybe való behatolása veszélyére. Hasonló álláspontja volt Sebestyén Pálnak is. Mindketten elfogadják a szükségszerű politikai adottságokat, de csak a szakszerűség betartása mellett. A kötet pozitívuma, hogy olyan dokumentumokat is közlétesz, amelyek a külpolitikát csak indirekt érintik, ugyanakkor hatásuk a magyar közéletre meghatározó volt a helyes tájékozódás miatt.

Összegzésként elmondhatom, hogy Sáringer János kutatásainak köszönhetően egy igen hasznos könyv született, tanulmányozását, olvasását nemcsak a szakmabelieknek ajánlom, hanem mindenkinek, akit a magyar külpolitika, illetve a diplomácia érdekel.

(Sáringer János: Iratok a Magyar Külügyminisztérium történetéhez 1945–1950. Szeged, 2013, Négy Árboc Kiadó, 319 p.)